

עורכים: ד"ר עידו יהל, ד"ר מור יצחק ויטמן

כרך 17, גיליון מס' 4, 30 באפריל 2026

מהבטחת צדק לשחיקת לגיטימציה: החות'ים, השבטים וכלכלת

המלחמה בתימן

יסכה שאקי*

עלייתו לשלטון של ארגון אנצאר אללה (החות'ים) בצפון תימן הייתה על רקע אידאולוגי ברור. הארגון הציג את עצמו כתנועה הנאבקת למען שלטון צודק, נלחמת בשחיתות ומגינה על ריבונות תימן מפני מעורבות זרה - בעיקר מצד סעודיה ומדינות המפרץ. עבור האוכלוסייה המקומית, וביחוד זו הנמצאת באזורים השבטיים בצפון, היה זה מסר חשוב שהוביל לתמיכה אידאולוגית בתנועה, לכריתת בריתות עימה ולסיוע בביסוס שלטונה. תמיכה זו נשענה על תפיסה של הנהגה המכירה בערכים מסורתיים, נלחמת בניצול חיצוני ומבטיחה סדר וצדק.

מחוז צעדה, שם צמחה תנועת "אל-שבאב אל-מאמן" (בהמשך הפכה ל"אנצאר אללה"), התאפיין בתנאים גאוגרפיים קשים ובמבנה חברתי-שבטי, שיצרו אוטונומיה מקומית ותחושת ניכור כלפי השלטון המרכזי בצנעא. המדינה הרפובליקנית לא הצליחה לחדור ביעילות לפריפריה הצפונית, ושליטתה העקיפה התבססה בעיקר על שיתוף פעולה עם שיחיים מקומיים, בעיקר בין השנים 1978-2004. האזור הוזנח כלכלית, ונוצרו פערים משמעותיים בינו לבין חלקים אחרים בתימן. מציאות שהותירה את האזור תלוי פחות במרכז ויותר ברשתות מקומיות של משפחות ושבטים.¹

בשנות ה-80 וה-90 של המאה ה-20 החרפו הפערים הכלכליים, ובמקביל התחזקה הזהות הזידית המקומית - הזידים הם פלג שיעי מתון המהווה כ-35% מאוכלוסיית תימן, השולט היסטורית באזורי ההר השבטיים בצפון המדינה ומדגיש את זכות צאצאי הנביא לשלטון (אימאמות). בנוסף להתחזקות זהות זו, גברה גם הרגישות לכבוד שבטי ולריבונות מקומית, כל אלו הפכו את צעדה לאזור טעון פוליטית. התחושה שהשלטון המרכזי פועל נגד התושבים ולא למענם תרמה לצמיחתו

* יסכה שאקי היא דוקטורנטית במחלקה ליחסים בין-לאומיים באוניברסיטה העברית. תחומי מחקרה עוסקים בחות'ים כשחקן לא-מדינתי, אלים והיברידי, ובתפקידם של שחקנים שבטיים בזירה האזורית והבינלאומית.
¹ עוזי רבי, **תימן: אנטומיה של מדינה כושלת**, תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 2014.

ולתחזקתו של ארגון אנצאר אללה בקרב תושבי האזור. התמיכה הראשונית בו לא נבעה ממחאה דתית גרידא, אלא ממצוקה כלכלית ותחושת הדרה אזורית. לצד המאבק בשחיתות התנגד הארגון גם למעורבות זרה ולניסיונות להחליש את הזידים. שבטי הצפון, שהתנגדו לניסיונות השלטון המרכזי לכפות עליהם סדר שנתפס כבלתי לגיטימי, פנו לתמוך באנצאר אללה ובמאבקו להשגת שליטה מרכזית. על רקע שנים של הדרה כלכלית ופוליטית של מחוז צעדה בצפון תימן, צמחה תנועת אנצאר אללה כתנועת מחאה מקומית, שהפכה בהדרגה למרד מזוין במהלך ששת סבבי הלחימה בין השנים 2004-2009, הידועים כ"מלחמות צעדה".²

ארגון אנצאר אללה צמח מתוך התנגדות לשחיתות של המשטר המרכזי ולתלותו בערב הסעודית. התמיכה השבטית בארגון נשענה על אמון בהבטחתו לשינוי חברתי-פוליטי. אולם כעבור עשור בלבד עולה השאלה - כיצד הפכה תנועה זו לשחקן הנתפס בעיני אזרחי תימן בפרט, ובעיני העולם בכלל, כפרוקסי של איראן וכממשל מושחת?

שחיקת הלגיטימציה: התפוררות התמיכה השבטית בחות'ים

בריתות שבטיות הן יסוד מרכזי לשלטון בתימן,³ והחות'ים הכירו בכך מראשית דרכם. בדרכם לשלטון הם יצרו רשת רחבה של בריתות, שנועדה לסייע להם לצבור כוח ולהתבסס מבחינה פוליטית. באמצעות חיבורים אסטרטגיים, תיווך ואף כפייה הם יצרו תשתית לתמיכה שבטית עוד בטרם השתלטו על צנעא ב-2014.⁴

לאחר תפיסת השלטון - כמעט ללא מאבק, במידה רבה בזכות אותה תמיכה שבטית - השתלטו החות'ים על מוסדות המדינה ועל סוכנויות הממשל והחלו להפעיל שליטה ישירה וכפויה, לצד מנגנוני הבריתות הקיימים. מאגרי מידע על רשתות שבטיות שימשו אותם לביסוס ולהעמקת שליטתם במחוזות השונים. עם זאת, בסיס העוצמה של הארגון לא השתנה והמשיך להישען על רשתות תמיכה שבטיות. בריתות אלו מתוחזקות מתוך הבנה שהן פרגמטיות ומבוססות על אינטרסים (בעיקר כלכליים), ולא בהכרח על הזדהות אידיאולוגית.⁵

בעולם השבטי בתימן נאמנות לשלטון אינה נובעת ממחויבות רעיונית למדינה, אלא ממערכת של בריתות, תמורות ואיזונים. השבטים אינם מצייתים לשלטון באופן עיוור; הם מחזיקים במוסדות שבטיים עצמאיים הכפופים לחוק השבטי, שתכליתם בגישור, פיוס והסדרת סכסוכים. לעיתים השבטים מכפיפים את עצמם לשלטון ולעיתים פועלים באופן עצמאי - בהתאם לאינטרסים

---

²Barak Salmoni, Bryce Loidolt and Madeleine Wells, "Regime and Periphery in Northern Yemen: The Houthi Phenomenon", *RAND*, 2010.

³Paul Dresch, "A History of Modern Yemen", *Cambridge University Press*, 2000.

⁴Alexander A. Kuznetsov, "The Houthi Movement in Context of the Religious and Tribal Situation in Yemen", *Contemporary Arab Affairs*, Vol. 17, No. 4 (2024), pp. 495–507.

⁵Michael Horton, "Will the Center Hold? The Houthis' Fraying Tribal Alliances", *CTC Sentinel*, Vol. 19, No. 3, March 2026 <https://ctc.westpoint.edu/will-the-center-hold-the-houthis-fraying-tribal-alliances/>

מקומיים). לפיכך, תמיכת השבטים בחותיים מותנית ביכולתם של האחרונים לספק הגנה, צדק וחלוקת משאבים הוגנת. במידה והתנאים הללו מתערערים, כך גם נאמנות השבטים לחותיים.⁶

כיום הנהגת אנצאר אלה מתאפיינת יותר בשימור ההון, הסמכות והכוח שצברו במהלך השנים, תוך צמצום הנכונות לסיכונים אישיים. התנהלות זו שונה מרוח הלחימה והלכידות שאפיינו אותה בראשית דרכה ואפשרו גיוס תמיכה שבטית רחבה. במקביל, שלטונה נתון ללחצים גוברים, כגון כלכלה כושלת, שחיקה של הנרטיב האידיאולוגי ופערים בין-דוריים. כך, הדור הצעיר אינו זוכר את ההדרה ההיסטורית של הצפון, או את מלחמות צעדה שאיחדו את השבטים סביב התנועה, אלא חווה מציאות המתאפיינת בשלטון חותי מושחת, תשתיות קורסות, רעב ומחסור.⁷

על רקע זה, ניתן לחלק לשלוש קבוצות עיקריות את השבטים שתחת שליטת החותיים: הקבוצה הראשונה היא אידיאולוגית, ונאמנותה לאידיאולוגיה החותית מוחלטת,⁸ רבים מחבריה נהרגו במלחמות העבר (2004–2010) ובמלחמות נוכחיות; מדובר בקבוצה קטנה למדי, אך מחויבת מאוד. הקבוצה השנייה פועלת מתוך אילוף ושולחת את בניה להילחם במטרה להשיג משאבים (נשק, כסף, אמצעי מחייה). לוחמים אלה אינם פועלים מתוך בחירה חופשית, ולעיתים מצטרפים בכפייה עקב איומים, חטיפות והחרמת רכוש כלפי אלה המסרבים להיענות לפקודות התנועה. הקבוצה השלישית, המהווה את הרוב, כוללת בעלי גישה פרגמטית. חבריה נלחמים לצד החותיים, בין היתר, בשל ניצול רגשות הכבוד והשייכות השבטית, בייחוד על רקע תקיפות הקואליציה והיסטוריית ההתערבות של מדינות המפרץ. עם זאת, נאמנותם זמנית ותלויה בנסיבות; יש להניח כי רבים מהם ממתנים להזדמנות מתאימה לערער על הסדר הקיים ואף למרוד, בעיקר לנוכח המשבר הכלכלי והשחיתות הגוברת בקרב ההנהגה החותית.⁹

החותיים מודעים להתפוררות ההדרגתית של הבריתות השבטיות ומגיבים לכך באמצעי אכיפה מחמירים. כלומר גישתם האסטרטגית הפכה להיות פחות 'שותפות' ויותר 'הכנעה'. כך, הם עוצרים שיחיים מתנגדים ואף פוגעים בבתיהם, וממנים שיחיים מטעם המבטיחים נאמנות לארגון. כמו כן, במקביל לגיוס לוחמים בכפייה והטלת מיסים, הם מאלצים את ילדי השבטים לעבור חינוך מחדש, המדגיש את חשיבותו האידיאולוגית של הארגון והציות לו. אמצעים אלה פוגעים במסורות השבטיות ובכך מחלישים התנגדות פנימית. כך, החותיים ממשיכים להיות כוח משמעותי בזכות ניסיון מבצעי, יכולת הסתגלות והיכרות עמוקה עם השטח והחברה, לצד נכונות להסלים את הלחימה בעת הצורך.¹⁰

⁶Najwa Adra, "Qabyala: The Tribal Concept in the Central Highlands of the Yemen Arab Republic", *Doctoral dissertation, Temple University, 1983*

Najwa Adra, "Tribal Mediation in Yemen and its Implications to Development", *AAS Working Papers in Social Anthropology*, Vol. 19 (2011), pp. 9-10.

⁷Michael Horton, "Will the Center Hold? The Houthis' Fraying Tribal Alliances", *CTC Sentinel*, Vol. 19, No. 3, March 2026.

⁸ האידיאולוגיה של תנועת "אנצאר-אללה" הנה דתית-פוליטית בעלת שורשים זידים, המשלבת רטוריקה אנטי מערבית חריפה – במיוחד לארה"ב וישראל – וחותרת לריבונות לאומית וסדר פוליטי הנתפס כלגיטימי מבחינה דתית. סיסמת התנועה, "אללה אכבר, מוות לאמריקה, מוות לישראל, קללה על היהודים, ניצחון לאסלאם", משמשת כלי גיוס והצדקה למאבק.

⁹ Adel Dashela, "[Coercing Compliance: The Houthis and the Tribes of Northern Yemen](#)", *The Washington Institute for Near East Policy*, October 30, 2020.

¹⁰ Adel Dashela, "Coercing Compliance: The Houthis and the Tribes of Northern Yemen", *The Washington Institute for Near East Policy*, October 30, 2020.

שחיתות, כלכלת מלחמה ומשבר חברתי-כלכלי

למעלה מ-80% מאוכלוסיית תימן נמצאת כיום מתחת לקו העוני.¹¹ החותיים הבטיחו להיאבק בשחיתות ולכונן ממשל צודק, אך בפועל הפכו לשחקנים מרכזיים בכלכלת מלחמה – מערכת כלכלית שמטרתה להזין את המנגנון הצבאי והפוליטי של הארגון, ולא לשפר את רווחת האוכלוסייה.¹² האוכלוסייה המקומית נושאת בנטל כבד של מיסים, בעוד משאבים מקומיים מנותבים לתמיכה בציר חיצוני. מציאות זו מעוררת מורת רוח גוברת בקרב האזרחים הסובלים ממחסור ופוגעת ביכולתו של הארגון לבסס לגיטימציה פנימית יציבה. לחותיים יש מקורות הכנסה מגוונים הכוללים תמיכה חיצונית מאיראן, שליטה על נתיבי סחר (בפרט באזור מצר באב אל-מנדב),¹³ הטיית סיוע הומניטרי ומיסים מהאוכלוסייה המקומית. משאבים אלו אינם משמשים לשיפור תנאי החיים של התושבים, אלא משרתים את הארגון ואת האליטה השלטת לצבירת הון וכוח פוליטי.¹⁴

הפער בין אופן הקצאת המשאבים לבין צורכי האוכלוסייה בא לידי ביטוי גם ברמה הסמלית. כך, למשל, במקביל לדיווחים על מחסור חמור במים, מזון, חשמל ודלק – ולמחאות אזרחיות סביב סוגיות אלו – פורסמו בתקשורת התימנית תמונות של שליטי חוצות יקרים במימון החותיים, שהציגו את המנהיג העליון של איראן, עלי ח'אמנהאי. בתמונות שהופצו על ידי התקשורת תועדה גם אישה שקיבצה נדבות מתחת לאחד השלטים, תיעוד שממחיש את הניתוק בין סדרי העדיפויות של ההנהגה ומצוקת האוכלוסייה.¹⁵

החותיים מבקשים להציג תמונה של תמיכה עממית רחבה במדיניותם באמצעות ארגון הפגנות המוניות, שימוש בסיסמאות וקריאות ברחובות. עם זאת, כפי שעולה מדיווחים בכלי תקשורת המזוהים עם האופוזיציה לשלטון החותי, חלק ניכר מהפגנות אלו מאורגן תחת לחץ או גיוס כפוי, במטרה להציג מראית עין של קונצנזוס ציבורי, כפי שדווח באחת הידיעות בערוץ הטלגרם צחאפה 24 נת: "אנשי התקשורת והפעילים ציינו כי מזה מספר ימים מנסה התנועה החותית להציג מצג שווה של תמיכה עממית בהצטרפות למלחמה, באמצעות גיוס המונים לכיכרות וקריאת סיסמאות. אולם המציאות, כפי שמבינים אותה התימנים, היא שהמונים אלו אינם משקפים את עמדת הרחוב האמיתית; הם מאורגנים תחת לחץ וגיוס כפוי, בניסיון ליצור תמונה מזויפת לפיה התימנים תומכים בהרפתקה זו".¹⁶ בפועל רבים מהתימנים אינם רואים במאבקים אלה ביטוי לאינטרסים הלאומיים של תימן, אלא הרחבה של הסכסוך האזורי בהובלת איראן.¹⁷ כתוצאה מכך, מתפתחת תחושת חרדה עמוקה בקרב האוכלוסייה באזורים שבשליטת החותיים לנוכח החשש מהידרדרות נוספת לסכסוך הרסני. מצב של המתנה מתוחה מעורר חשש מפני החלטות פזיזות של ההנהגה

¹¹ Abdo Seif, "A Roadmap to Recovery: Addressing Poverty in Yemen's Ongoing Conflict", *United Nations Development Programme (UNDP)*, February 26, 2024.

¹² Isa Blumi, "Destroying Yemen: What Chaos in Arabia Tells Us about the World", *University of California Press*, 2018.

¹³ "Report: Houthis on Track to Earn \$2B a Year by Shaking Down Shipowners", *Maritime Executive*, October 29, 2024.

¹⁴ Helen Lackner and Daniel Martin Varisco (Eds.), "Yemen and the Gulf States: The Making of a Crisis", *Cambridge University Press*, 2018.

¹⁵ "מטנח' מארב" / "מטנח' מארב", פוסט בטלגרם, ערוץ @Matnookh_marb, 2026.

¹⁶ "אל-חותיי עמיל אל-איראן: חמלת תרנד תחדיר מן מסאעי אל-חותייין ל-גיר אל-ימן אלי חרב ג'דידה ארציאין ל-איראן" [ערבית], *צחאפה 24 נת / מבאשר*, פוסט בטלגרם, 2026.

¹⁷ "אל-חותיי עמיל אל-איראן: חמלת תרנד תחדיר מן מסאעי אל-חותייין ל-גיר אל-ימן אלי חרב ג'דידה ארציאין ל-איראן" [ערבית], *צחאפה 24 נת / מבאשר*, פוסט בטלגרם, 2026.

והשלכותיהן. בשיח הציבורי מתגבשת הבנה רחבה כי כל הסלמה עתידית תפגע בראש ובראשונה בחברה התימנית, בעוד שהסלמה זו משרתת סדר יום חיצוני שאינו עולה בהכרח בקנה אחד עם יציבותה ועתידה של תימן, ורווחת תושביה.¹⁸

אמירות אלו מופיעות בעיקר בעיתונות המתפרסמת בצנעא ובמרחבי הדרום והחוף, שם השלטון החות'י נתפס ככפוי מעיקרו. אולם התחושות הללו קיימות גם באזורי הליבה של הארגון בצפון, שם ניתן לזהות חוסר נחת גובר בקרב שבטים לנוכח מחסור בתקציבים ובתשתיות.¹⁹ התפתחויות אלו מצביעות על שחיקה מתמשכת בלגיטימציה של הארגון בקרב שכבות שונות באוכלוסייה.

מבנה השלטון והחברה בצפון תימן נשען במידה רבה על המערכת השבטית, שבה נאמנות פוליטית מותנית בהסכמות מקומיות, בשמירה על רווחת הקהילה ובהגנה על משאביה. בהיעדר מונופול מדינתי על השימוש בכוח, השבטים תופסים את המדינה כשחקן אחד מבין רבים במערכת מורכבת של בריתות, ולכן נאמנותם נגזרת בעיקר מאינטרסים, ובראשם שיקולים כלכליים.²⁰ בתוך כך ממלאת המערכת השבטית תפקיד מרכזי בביטחון הקהילתי, ביישוב סכסוכים וביצירת מנגנוני שלום מקומיים, ומשמשת בפועל חלופה פונקציונלית למוסדות המדינה. עם זאת, בשנים האחרונות היא ניצבת בפני אתגרים רבים, ובהם התפוררות מבנים מסורתיים, התרחבות כלכלת המלחמה, ריבוי קבוצות חמושות, התערבות חיצונית גוברת, וניסיונות החות'יים לצמצם את האוטונומיה שלה.²¹

החות'ים הסתמכו על תמיכת השבטים, תוך שהבטיחו שלטון צודק בתימן. בפועל, דפוסי פעולתם - המתבטאים בשחיתות, בהקצאת משאבים בלתי שוויונית ובאכיפה אלימה - פוגעים ביכולתם לשמר את הבריתות שעליהן נשען כוחם. פער זה - בין הבטחה למציאות - בולט במיוחד נוכח הפניית משאבים למעורבות אזורית לצד איראן, מה שמעמיק את השחיקה בתמיכה מצד שבטים שאינם מוכנים לשאת בעלויות של מדיניות הנתפסת כמשרתת אינטרסים חיצוניים,²² ואף חושפת את תימן להסלמה צבאית. בתוך כך, המערכת השבטית ממשיכה לעצב את גבולות כוחם של החות'ים: כאשר מדיניותם מתנגשת עם אינטרסים מקומיים, השבטים נוטים לצמצם שיתוף פעולה ואף להביע התנגדות. על רקע זה, התייצבותם לצד איראן במערכה הנוכחית עם ישראל עלולה להחרף את השחיקה בלגיטימציה הפנימית של שלטונם.

---

¹⁸ ערוץ טלגרם "צחאפה 24 | ממשלה", פוסט בטלגרם, פורסם בערוץ: @Sahafh24.
¹⁹ "אנתפאציה שעביה צד אלחות'יין עלא חילפית תעטיל משרוע מאא" [ערבית], נאפדת אל-ימן *Nafidat al-Yemen*, 9 בפברואר 2026.

²⁰ Paul Dresch, "A History of Modern Yemen", *Cambridge University Press*, 2000.

²¹ Nadwa Al-Dawsari, "[Peacebuilding in the Time of War: Tribal Cease-fire and De-escalation Mechanisms in Yemen](#)", *Middle East Institute*, April 26, 2021.

²² Nadwa Al-Dawsari, "Tribal Mediation and Community Safety: Essential Foundations for Long-lasting Peace in Yemen", *Yemen Policy Center*, 2024.

הדעות המובעות בפרסומי מרכז משה דיין הן של המחברים בלבד.

מאמר זה הוא פרי שיתוף פעולה בין מרכז משה דיין להוצאת "מערכות".

כל הזכויות שמורות למרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב. ניתן לעשות שימוש לא מסחרי בתכנים תוך ציון שמו של הכותב ומרכז משה דיין באוניברסיטת תל-אביב, בתוספת סימוכין וקישור למקור באתר של מרכז משה דיין, <https://dayan.org/he>.